

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2020/05/haiser-anna-klara-az-ishd-2019-evi-konferenciakotetnek-ismertetese-11-01-13/>

Haiser Anna Klára

Az ISHD 2019. évi konferenciakötetének ismertetése

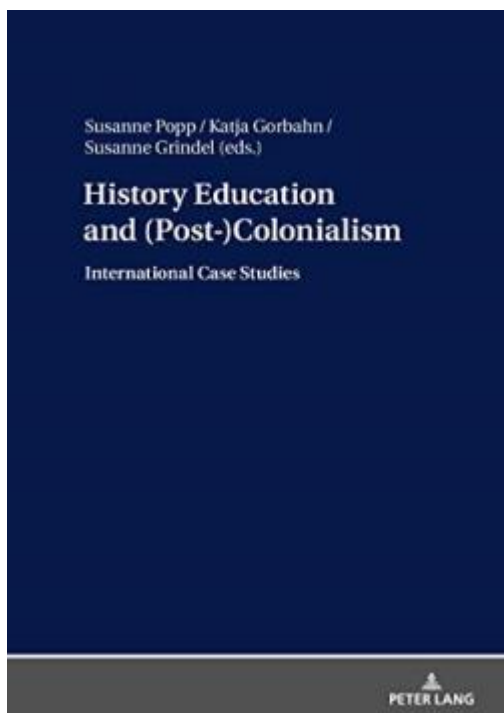
History Education and (Post)-Colonialism – International Case Studies.

A történelem oktatása és a (post-)kolonializmus – Nemzetközi esettanulmányok

POPP, Susanne – GORBAHN, Katja – GRINDEL, Susanne (eds.)

Peter Lang GmbH, Berlin, 2019, 360 p.

(német kiadás)

2019 szeptemberében az ISHD (International Society For History Didactics, azaz Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság) a németországi Tutzingban rendezte éves konferenciáját *A kolonizáció¹, dekolonizáció² és posztkolonializmus³ történelmi perspektívái* címmel. A találkozón a kolonizációs múlttal kapcsolatos didaktikai és történelemoktatási kihívásokat vitatták meg.

Az ISHD egy nonprofit szervezet, 1980-ban jött létre.⁴ Napjainkban 180 fős tagságot számlál a világ minden tájáról. A szervezet célja a történelem tanulásáról és tanításáról szóló kutatások elősegítése; igyekszik hidakat „építeni”, nemzetközi szinten összekapcsolni a történelemtanárokat, közös gondolkodásra ösztönözni őket. A szervezet rendszeresen ad ki évkönyveket és egyéb kiadványokat, valamint együttműködik nemzeti és regionális csoportokkal, nemzetközi kutatószövetségekkel.

Az ISHD évente szervez konferenciákat, melynek helyszínéül minden alkalommal más országot választanak. A fenti konferencia is ennek az eseménysorozatnak a részeként szerveződött meg. Az ISHD elnöke Susanne Popp, aki maga is részt vett a konferencia előadásából született kötet szerkesztésében, illetve az előszó megírásában.

A kötet négy nagyobb egységre oszlik, ezen belül 13 tanulmányt tartalmaz, illetve a szerkesztők által írt bevezetőt. A tanulmányok globálisan felölelik a gyarmatosítás témáját, Dél-Afrikától kezdve Izraelen át Vietnamig képet kaphatunk a kolonizációs múlt feldolgozásáról – nem csak a gyarmatosítók, hanem a gyarmatosítottak szemszögéből egyaránt.

Bár ma már nem létezik hagyományos értelemben vett gyarmatosítás, posztkoloniális világban élünk – ezt tükrözi az ENSZ 1960-ban kiadott, a gyarmati országok függetlenségéről szóló nyilatkozata is – a kolonizáció a mai napig fontos szerepet játszik a gyarmatosító múlttal rendelkező nemzetek imázsában. A kolonizáció és dekolonizáció

nemzetekre gyakorolt hatásai, következményei pedig vannak olyan jelentősek, hogy megfontoljuk, mit tanítunk róla, illetve mit mondunk a médiában erről.

A napjainkban zajló folyamatok, mint a globalizáció és a migráció pedig különösen fontossá teszik a kolonizációról való gondolkodást. Hiszen ezeknek a jelenségeknek a következménye, hogy ma már az európai tantervekben Európán kívülről érkező diákok is ülnek. Ők pedig rendszeresen szembesülnek azokkal a sztereotípiákkal, melyeket részben a gyarmatosító gondolkodásmód alakított ki velük szemben.

Az európai és a nyugat-európai nemzetekre jellemző egyfajta felsőbbbség tudat; értékeik általános elfogadottságot élveznek, a kolonizáció pedig ennek a „modernitásnak” és „nemzetépítésnek” a szerves elemeként tűnik fel. A domináns (nyugat-)európai önkép szinte teljesen híján van minden kritikai reflexiónak.

A kötet szerzőinek elsődleges célja ennek az állapotnak a megszüntetése. Jellemző egyfajta dichotómia a kolonizációval kapcsolatos gondolkodásban: a domináns, aktív fél a gyarmatosító, azaz a „mi” („us”), és a passzív „ők” („them”), azaz a gyarmatosítottak kifejezések használata. További gyakori jelenség, hogy az európaiak által a gyarmatosítás során alkalmazott abúzusokról mélyen hallgatnak. A témával kapcsolatos kutatások elszigeteltek, nem ismertek, hogy milyen kérdések és eredmények merültek fel. Nincsenek elemzések a dekolonizációról, annak utóhatásairól sem.

Összességében megfigyelhető, hogy a (nyugat-)európai dominancia, az általa képviselt értékek, kultúra és progresszivitás előtt mindenki meghajol. A kolonizáció oktatása viszont mindmáig a perifériára szorult.

*

Az első szekció az **Esszék** elnevezést kapta. *Jörg Fisch*⁵ egy összefoglalót írt a kolonizációról és dekolonizációról, kezdve egészen a kezdetektől napjainkig. Fisch nagy figyelmet fordított a terminológiák pontos meghatározására, a nemzeti önmeghatározás kialakulásának processzusára, illetve arra, milyen folyamat vezetett odáig, hogy az ENSZ Közgyűlése nyilatkozatban ítélje el a gyarmatosítást.

*Jacob Emmanuel Mabe*⁶ az afrikai és a német történetírás kolonizációra vonatkozó diskurzusait vizsgálja, egyrészt a kolonizáció megítélését a gyarmatosított oldaláról, azaz az afrikai vitákban (kezdve a pánafrikai elképzeléstől). A tanulmány második részében a gyarmatosító Németország szemszögéből vizsgálódik, a kolonizáció örökségének éppen zajló újrafelfedezéséről a posztkolonialista elmélet, az új kolonizációs történetírás és a visszaemlékezések keretén belül. Mabe hangsúlyozza, hogy valódi módon a gyarmatosításra emlékezni csak az afrikai és a német kutatók együttműködése révén lesz mód.

A második egység a **Narratívák** címet viseli; a historiográfiai narratívák elemzésének, illetve azoknak a tanítási gyakorlatba való átültetésének szükségességére hívják fel a figyelmet.

*Florian Wagner*⁷ a XIX. század közepétől az 1960-as évekig bezárólag elemzi az európai gyarmatosítás historiográfiáját. Megfigyelése szerint bár az 1960-as évektől a kolonizáció történetírásának kiformalódása figyelhető meg, illetve új hangok jelentek meg, a gyarmatosítókra jellemző gondolkodási minta ugyanolyan széleskörű maradt. Wagner, miközben a kolonizáció történelmének kritikai megközelítésére szólít fel, azt állítja, hogy a gyarmatosítottak tapasztalatairól és szenvedéseiről is oktatni kellene a kolonizáció kapcsán. Ez ugyanis lehetővé tenné, hogy egy olyan globális történelmet tanítsanak, amely

lehetőséget teremt arra, hogy rávilágítsanak a globalizáció és egyenlőtlenség közti kapcsolatra.

*Elize van Eeden*⁸ az afrikai és a dél-afrikai historiográfiát elemzi a gyarmatosítás korától. Belátást nyerhetünk a Dél-Afrikában a kolonizációról az iskolákban és egyetemeken oktatott tananyagba, demonstrálva a téma mindmáig ellentmondásos mivoltát. Van Eeden javaslata, hogy a helyi és a regionális történelmet a globális kapcsolatrendszerrel együtt kellene vizsgálni, így elkerülve a hiányosságokat és a leegyszerűsített narratívákat.

Shen Chencheng,⁹ *Meng Zhongjie*¹⁰ és *Yuan Xiaqing*¹¹ a kolonizációról alkotott kép egyoldalúságának megszüntetésének lehetőségeit vizsgálják, mégpedig a bokszerlázadás példáján keresztül, amely a kínai történelemoktatásban kulcseseménynek számít. A szerzők a világtörténelemből vett perspektívákat veszik górcső alá, hogy megtörjék a kissé egyszerűsítő, gyarmatosítóra és gyarmatosítottokra osztó dichotómiát, mely a nemzeti narratívákban gyakori.

A harmadik, **Viták** nevet viselő főfejezet dokumentációkat és vizsgálatokat tartalmaz arra vonatkozóan, milyen nehézségekkel és dilemmákkal nézett szembe a történelemdidaktika és a történelemoktatás.

*Riad Nasser*¹² a kozmopolitizmus, nemzeti identitás és az eredetmítoszoknak a történelemkönyvekben játszott szerepét vizsgálja Jordánia, Palesztina és Izrael területére vonatkozóan. Nasser a kozmopolita identitás elismerésére szólít fel, illetve a befogadás, nyitottság jelentőségére – ezek talán megoldást nyújthatnak a globalizáció kihívásaira a posztkoloniális jelenre vonatkozóan.

*Kang Sun Joo*¹³ rámutat: Dél-Koreán belül az akadémiai történetírásban és a történelemoktatásban szenvedélyes vitákat generál a kérdés, hogyan lehetne meghaladni azt a nézetet, amely szerint a modernitás egyenlő Európával. Ezt Dél-Koreából nézve kritikusan eurocentrikus nézetnek tartják. A szerző olyan megközelítéseket mutat be, amelyek ezt a nézetet megkérdőjelelik felülmúlni.

A kolonializmus olyan európai országokra is hatást gyakorolt, amelyek nem rendelkeztek gyarmatokkal. Ilyen volt Svájc: tagadhatatlan tény, hogy az ország részese volt és profitált a gyarmatrendszer kialakításából. Ez azonban nem akadályozta meg azt, hogy Svájcban belül ne terjedjen el a nézet: nekik nincsen semmi dolguk a kolonializmussal. *Markus Furrer*¹⁴ svájci kutató rámutat, hogy bár az 1980-as években elindult egy differenciáltabb kép kialakítása a kolonializmusról, a mai napig nem igazán alkotnak pontos képet a svájci történelemkönyvek az országnak a kolonizációban játszott szerepéről.

*Nagy Mariann*¹⁵ a gyarmatosításnak egy speciális példáját mutatja be: azt a narratívát, miszerint Magyarország a Habsburg Birodalom kizsákmányolt gyarmata volt az Osztrák-Magyar Monarchián belül. Ez az állítás, amely megmagyarázná Magyarország gazdaságilag elmaradott mivoltát, először a XIX. században merült fel, a nemzeti-romantikus történetírás keretei között. Később a marxista történetírás is átvette ezt a nézetet. Bár a XX. század második felétől némileg módosult ez a felfogás, például a „gyarmat” kifejezés, amellyel Magyarországot illették, kikerült a tankönyvekből, a narratíva mégis észrevehetően megmaradt máig.

*Terry Haydn*¹⁶ a Brit Birodalom történelmi szerepeit vizsgálja a brit tankönyvekben, és rámutat arra, hogy Nagy-Britannia birodalmi és gyarmatosító múltja vitatott. Haydn a nemzeti tanterv megjelenéseit elemezte tankönyvekben, történelemoktató weboldalakon, népszerű történelmi magazinokban, illetve egy felmérésben a tanítási gyakorlatokat is meg tudta vizsgálni. Meglátása szerint az így szerzett „bizonyítékok” nem támasztják alá azt a jobboldalról hangoztatott állítást, miszerint a Brit Birodalom nincs eléggé lefedve a brit történelemoktatáson belül, és egyoldalú, negatív módon van ábrázolva. Haydn szerint a

diákokat több birodalomról kellene oktatni, amivel kiegyensúlyoznák az eurocentrikus előítéleteket és a diákok egyrészt szélesebb tudásra tennének szert, illetve a ma zajló folyamatokat is meg tudnák érteni.

Az utolsó főfejezet, amely a **Megközelítések** címet kapta, három fejezetet tartalmaz, és inspirációkat nyújt a posztkolonizációs elmélet, illetve a globális történelem világából az oktatás számára.

*Philipp Bernhard*¹⁷ a (poszt)kolonizáció német középiskolai szinten való tanítására tesz javaslatot. Meglátása szerint a hibrid (azaz a különféle elméletek vegyítése) és transzkulturális megoldások a tanítási gyakorlatot is gazdagítanák, „dekolonizálnák” a tudást.

Dennis Röder,¹⁸ aki történelmet oktat Németországban, beszámol arról, milyen nehézségeket tapasztalt, amikor az afrikai gyarmatosítást kellett bemutatnia a történelemkönyv alapján. A vizuális anyagok, amelyek ezek a könyvekben megjelennek, ugyanis még mindig hiányosságokat mutatnak: továbbra is a tradicionális narratívákat és sztereotípiákat alkalmazzák Afrikára vonatkozóan.

*Karl Benziger*¹⁹ a szerepjátékok nyújtotta lehetőségekre mutat rá: szerinte a vitatott történelmi helyzeteket kiválóan lehet ábrázolni és megértetni a diákokkal e módszer segítségével – ő maga is kipróbálta ezt kollégáival és középiskolás diákjaival.

A tanulmánykötet egyértelműen hiánypótló jelentőségű: nem csak témáját illetően, mert a kolonizáció és a kolonializmus egyértelműen marginális szerepet kap a tankönyvekben, de az, hogy interkulturális párbeszédre invitál, szintén kiemelendő. A gyarmatosítás jelenségét a tanulmányok által sokféle aspektusból módunk áll megvizsgálni, az eurocentrikus világról kritikai reflexiót kialakítani. Az írásokból egyértelműen kiderül: sok munkát igényel még az objektív kolonizációs narratívák kialakítása és ezeknek a történelemkönyvekbe való áttemelése. Remélhetőleg e kötet megjelenése is közelebb visz minket ehhez.

JEGYZETEK

¹ Kolonizáció: gyarmatosítás. Megkülönböztetendő a kolonializmus kifejezéstől – amely e kötetben is gyakran felmerül –, és amely magára az államközi kapcsolatra utal. E rendszerben a gyarmatosított ország függő helyzetben van az öt gyarmatosító országgal szemben.

² Dekolonizáció: a gyarmati rendszer megszűnése.

³ Posztkolonializmus: a gyarmatosítás hatásaival foglalkozó eszmei irányzat.

⁴ Vö. FODOR Richárd (2019): A Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság aktualitásai, célkitűzései és programja. *Történelemtanítás (LIV.) Új folyam X.* 1. sz. 2019. március
<http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2019/03/fodor-richard-a-nemzetkozi-tortenelemdidaktikai-tarsasag-aktualitasai-celkituzesei-es-programja-10-01-09/> (Letöltés: 2020. febr. 23.)

⁵ FISCH, Jörg, Dr. phil. habil, a Zürichi Egyetem történelem professzora, Svájc. Írásának címe: *Colonialism: Before and After*.

⁶ Kameruni politológus és filozófus, doktori fokozatait az Augsburgi és Müncheni Egyetemen szerezte. A berlini Humboldt Egyetem tanára. Írásának címe: *An African Discourse on Colonialism and Memory*

⁷ Az Erfurti Egyetem tanára. Írásának címe: *The Pitfalls of Teaching a Common Colonial Past*.

⁸ EEDEN, Elize S. van, a történelem professzora, Dél-Nyugat Egyetem, Dél-Afrika. Írásának címe: *Reviewing South Africa's Colonial Historiography and its Visibility in Higher Education and Training*.

⁹ Az Augsburgi Egyetem tanára.

¹⁰ A Sanghaji Egyetem tanára.

¹¹ Az amerikai Fairleigh Dickinson magánegyetem (New Jersey) tanára. Közös írásuk címe: *Is Synchronicity Possible?*

¹² Szintén a Fairleigh Dickinson magánegyetem tanára. Írásának címe: *Cosmopolitanism, National Identity and History Education: Jordan, Israel and Palestine*.

¹³ KANG, Sun Joo, PhD, Gyeongin Nemzeti Oktatási Egyetem, Dél-Korea. Írásának címe: *Teaching Nation-State Building Movements from a Postcolonial Perspective*.

- ¹⁴ FURRER, Markus, Dr. phil. habil., a történelem és a történelem didaktika professzora, Luzern, Svájc tanárképző egyeteme. Írásának címe: *Colonial Complicity?*
- ¹⁵ A Károli Gáspár Református Egyetem tanára. Írásának címe: *The Discourse of the 'Colonization' of Hungary in Hungarian History Textbooks.*
- ¹⁶ HAYDN, Terry, PhD, Kelet-Anglia Egyetem, Egyesült Királyság. Írásának címe: *How is 'Empire' taught in English schools?*
- ¹⁷ BERNHARD, Philipp, MA, történelem, amerikai tanulmányok és filozófia / etika diplomát szerzett, a történelemdidaktika kutatási asszisztense az augsburgi egyetemen, Németország. Írásának címe: *A Postcolonial People's History? Teaching (Post)Colonial History.*
- ¹⁸ Egy Hanza város, Stade gimnáziumának tanára.
- ¹⁹ BENZIGER, Karl, MA, PhD, a történelem professzora, a New York-i Állami Egyetem, Fredonia Főiskola, USA. Írásának címe: *Decolonization, National Cold War Narratives and Contested History.*